

УДК 327.57-054.6/.7(4):28-028.79

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУ «ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІСЛАМУ»

Шаленна Н. М.

Кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка.

Анотація. *Кількісне зростання мусульманських громад у країнах Європейського Союзу і тривалий дискурс щодо поглиблення інтеграційних процесів зумовили особливу актуальність дослідження проблем пристосування мусульман до умов і реалій розвитку європейських суспільств та вивчення можливостей поєднання ісламу з європейськими цінностями.*

Дана стаття присвячена розгляду культурно-релігійних та політичних аспектів інтегрування мусульманських мігрантів у європейські суспільства. Виявлено, що саме мусульманські громади є часто причиною суспільно-політичної дестабілізації у державах-членах ЄС, з огляду на їх неготовність чи небажання сприймати і адаптувати європейські цінності і норми. Такі спільноти є далеко неоднорідними, що пов'язано із різними країнами походження їх членів, а також зумовлено чинниками соціально-економічного характеру. Важливо також врахувати специфіку функціонування різних урядових моделей і програм взаємодії з мусульманами у різних європейських державах.

У статті подано комплексний аналіз впливу глобальних і регіональних чинників на формування європейського ісламу. Вивчено особливості євроісламу, що на теоретико-концептуальному рівні визначається як форма лібералізованого ісламу, який певним чином сприймає європейські цінності. Встановлено, що в умовах зростання впливу ісламського чинника на глобальному рівні формування євроісламу є надзвичайно важливим, оскільки саме така форма ісламського віросповідання відповідає загальним постулатам і цінностям європейської інтеграції, а також цілком «вписується» у загальну логіку становлення та зміцнення європейської ідентичності. Однак, наскільки реальними є перспективи практичного втілення концепту євроісламу, залишається предметом дискусії. Здатність мусульман до європеїзації часто залежить від їх віку (покоління), рівня освіти та соціального статусу, але водночас може спричиняти зростання конфліктогенності усередині мусульманських спільнот, оскільки поряд із процесами модернізації ісламу, очевидними є і тенденції до радикалізації настроїв і дій європейських мусульман.

Ключові слова: *іслам, ісламський чинник, європеїзація, євроіслам, мультикультуралізм, етнічні меншини, європейські держави, європейська інтеграція, європейські цінності, європейська ідентичність, ісламські цінності, мусульманські громади, ісламська ідентичність.*

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що іслам зовсім не нове явище на європейському континенті, а відносини мусульман і європейців мають свою багатовікову історію, масова міграція мусульман у повоєнний період з подальшими тенденціями до їх кількісного зростання дають підстави багатьом дослідникам говорити про «нову ісламську присутність» у Європі [2, с. 216]. Зростання мусульманської діаспори, однак, не лише кардинально змінило демографічну ситуацію у країнах Європи (криза концепції так званого

«демографічного переходу»), а й склало виклик фундаментальним європейським світським цінностям, оскільки більшість мусульманських лідерів не схвалюють розмежування релігії і політики. Водночас цей виклик стосується також і ісламської ідентичності, оскільки більшість мусульман-мігрантів, стикнувшись з європейськими реаліями, також змушені були поставити під сумнів або й переглянути свої світоглядні переконання і тожність, особливо у частині диференціації публічної і приватної сфер.

Проблеми мусульманської діаспори, що вважалися наслідком низького соціально-економічного становища її представників, починають сприйматися ще й через призму культурної інакшості. Відмежування мігрантів від їх громадянства та акцентування на культурно-цивілізаційній приналежності призвело до перенесення питання мігрантів у площину захисту європейських цінностей.

Дана проблематика дуже швидко спровокувала активний дискурс у середовищі європейської громадськості, перейшла у політичну сферу і склала неабиякий науковий інтерес для дослідників різних галузей. Значну зацікавленість викликало питання здатності ісламу до європеїзації, а відтак і можливості поєднання ісламських та європейських цінностей. Деякі теоретики стверджують, що у Європі під впливом різних чинників виникла новітня форма ісламу – так званий європейський іслам, що є явищем унікальним і заслуговує на особливу увагу.

Отож, **метою даної статті** є дослідження європейського ісламу, вивчення його базових характеристик з точки зору існуючих теоретичних концепцій. У ході дослідження важливо визначити перспективи «життєздатності» таких концепцій і їх практичного впровадження у мусульманському середовищі Європи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика інтегрування мусульман у суспільства країн Європи, а також сумісності ісламу та європейських цінностей і принципів стала предметом значної кількості досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Із європейських дослідників варто виокремити насамперед авторів концепцій євроісламу Бассама Тібі [11; 14; 15; 16] й Таріка Рамадана [12], які продовжують відстоювати необхідність і реальність їх практичного втілення. Американська дослідниця Меліса Анна Паркер у своїй статті [10] подає аналіз особливостей інтеграції європейських мусульман через їх участь у роботі інституцій Європейського Союзу і шляхом створення ними громадянського суспільства. Серед українських досліджень даної проблематики на увагу заслуговують праці Соломії Зінько [2], яка пропонує комплексний аналіз державної політики і підходів європейських урядів щодо інтеграції мусульман, а також різних аспектів формування євроісламу; Юрія Кочубея [4], що аналізує сучасний стан мусульманських громад у країнах Європи; Юлії Подаєнко [5], яка акцентує на невдачах європейського мультикультуралізму у контексті інтегрування мусульманських спільнот. Російська школа дослідження євроісламу представлена роботами Різвана Гусейнова [1], Леоніда Корольова [3], Рафаїля Хакімова [7], ключовою ідеєю у яких є пошук спорідненості євроісламу із джадидизмом і татарським ісламом.

Основні результати дослідження. Як свідчать різного роду опитування, більшість європейців на сучасному етапі продовжують вважати мусульман, які проживають у Європі – навіть тих, що тут народилися – іноземцями. Європейські держави переважно визначають мусульман як іммігрантів, або «осіб, що мають міграційне походження». Треба сказати, що більшість з цих мусульман, своєю чергою, не почуваються в Європі, як вдома, вони також не ототожнюють себе з європейськими цінностями, а відтак виражають своє відчуження через створення окремих анклавів або гетто. Що більше, такі території сприймаються їх мешканцями як Дар аль-Іслам, а це складає значну проблему для безпеки

європейських держав. Як стверджує Б. Тібі, анклав мусульман «функціонують як паралельні суспільства, що знаходяться на Заході, але не є західними» [14, с. 158].

Слід зауважити, що неприйняття мусульман європейськими суспільствами, а також їх наступне відчуження часто є результатом невдалої політики урядів країн Європи щодо мусульманських мігрантів. Як зазначає Ю. Кочубей, «помилкою західноєвропейських політиків було те, що вони покладали надію насамперед на так звану акультурацію, тобто засвоєння емігрантами по прибутті на Захід місцевої культури і звичаїв» [4].

С. Зінько характеризує три моделі політики європейських держав щодо мусульман [2, с. 231–232]:

- *модель «приїжджої робочої сили»* застосовувалася на початку масової трудової міграції мусульман у 50 – 60-тих роках ХХ століття: планувалося, що перебування «гостей-робітників» (Gastarbeiter, guest-workers) у європейських державах буде короткотривалим, а тому їх інтеграція вважалася не потрібною;
- *модель «меншин» або мультикультуралізму* ще до недавнього часу активно реалізовувалася урядами Великої Британії та Нідерландів, частково – Німеччиною: мусульмани-іммігранти сприймаються як складова частина суспільств-реципієнтів, держави гарантують забезпечення прав національних меншин, однак процес інтеграції базується на основі самоорганізації етнічних меншин;
- *модель асиміляції або абсорбції* адаптована і практикована урядом Франції: іммігранти будь-якого віросповідання чи етнічного походження повинні обов'язково дотримуватися норм і приймати культурні цінності суспільства-реципієнта на основі суспільного договору з державою [9].

Відомо, що жодна із представлених моделей не стала ефективною у процесі інтеграції мусульман. Жорстка асиміляційна політика французького уряду спричинила до масових періодичних протестів мусульман, починаючи з 2005 року, скандальних справ, пов'язаних із прийняттям закону про заборону хіджабу і зростання міжетнічної та міжрелігійної нетерпимості й ворожнечі. У 2011 році уряди Великої Британії, Нідерландів та ФРН майже одночасно оголосили про перегляд політики мультикультуралізму і ліберального підходу в міграційній політиці, оскільки вона спричинила до зростання напруги у суспільстві і створила нові загрози для безпеки усіх громадян.

Таким чином, Європа поки не стала «точкою єднання» для мусульман і етнічних європейців. Деякі представники мусульманської діаспори не лише не готові європеїзуватися, вони захоплені ідеями ісламізації Європи, а це складає значний виклик європейській ідентичності. Єдиним виходом з такої ситуації багато дослідників, а також політиків вважають реалізацію концепції європейського ісламу, котра передбачає європеїзацію мусульман через лібералізацію основних ісламських принципів і норм.

Термін *європейський іслам* або *євроіслам* виник порівняно недавно (у 90-х роках ХХ століття) і позначає «нову релігію-ідеологію мусульман, які населяють країни Європи». Передбачається, що саме цей різновид ісламу повинен поєднувати ісламські норми і принципи із західними елементами, такими як права людини, верховенство закону, демократія та гендерна рівність [6, с. 19]. Концепція євроісламу, за М. А. Паркер, охоплює «лібералізовану форму ісламу, що є прийнятною як для мусульманських мігрантів, так і для європейських суспільств; це та ж ісламська релігія, але пристосована у культурному плані до європейських ідей секулярності та індивідуального громадянства у розумінні сучасної світської демократії» [10, с. 2].

Р. Хакімов наполягає, що *євроіслам* є дещо умовним терміном і «стосується не теологічних питань, а політичної сторони суспільних процесів» [7]. З цим, однак, можна по-

годитися частково, оскільки формування євроісламу неможливе без врахування фундаментальних ісламських принципів. Дослідник називає *татарський іслам*, сформований після реформ джадидизму (кін. XIX – поч. XX століття), виразним прикладом євроісламу, оскільки ця форма ісламу (здебільшого практикована мусульманами деяких регіонів Росії і країн Центральної Азії) органічно поєднує принципи світськості, індивідуалізму і демократії з ісламськими цінностями [3]. Варто зауважити, що татарський іслам виник під впливом інших історичних обставин і має свої регіональні особливості, яким доцільно присвятити увагу у окремому дослідженні.

Авторами двох концепцій євроісламу є німецький дослідник Бассам Тібі і швейцарський науковець Тарік Рамадан. Обидва вчені активно виступають на захист європейських мусульман і продовжують пропагувати свої ідеї на Заході. Їх погляди особливо цікаві ще й тому, що дослідники самі є мусульманами і походять з арабських країн (Б. Тібі народився у Дамаску, а Т. Рамадан – уродженець Женеви, але є внуком відомого мусульманського мислителя з Єгипту Хассана аль-Банни, одного із засновників ісламістської організації «Брати-мусульмани»).

Насамперед, розглянемо основні постулати Т. Рамадана, що стосуються європейського ісламу. Дослідник наголошує на необхідності нової інтерпретації Корану і «правильного» трактування ісламської філософії. У своїй праці «Західні мусульмани і майбутнє ісламу» він розмежовує категорії «культура», «релігія» і «цивілізація», акцентуючи на тому, що іслам має перш за все релігійну сутність, що є фундаментальною, але не єдиною [12, с. 215]. Науковець визначає принцип інтеграції, який уможливує життєдіяльність мусульман у різноманітних культурних середовищах при умові розмежування понять «ісламська релігія» та «ісламська цивілізація». При цьому розуміння ісламу як цивілізації, за Т. Рамаданом, полягає в усвідомленні його особливої здатності виражати свої універсальні і фундаментальні принципи через історію та географічні межі, інтегруючи при цьому різноманітність звичаїв, традицій, смаків та стилів з різних культур [12, с. 215].

Т. Рамадан впевнений, що європейські мусульмани повинні переглянути ісламські релігійні джерела, насамперед Коран, і (хоча би частково) інтерпретувати ісламські традиції і звичаї з огляду на культурне середовище, у якому вони проживають. Мусульмани Європи так чи інакше підпадають під вплив європейського суспільства. При цьому адаптації значно легше піддаються мусульмани другого і третього покоління, які поступово втрачають зв'язок з культурою країни походження, залишаючись сповідниками ісламу [12, с. 216]. Т. Рамадан вважає, що мусульмани Європи зобов'язані сформувати «європейський іслам» як регіональний різновид ісламу (на зразок «азійського», «африканського»), якому будуть притаманні певні культурні особливості [12].

Ідеї Т. Рамадана сприймаються неоднозначно. Одні науковці вважають його лібералом й ісламським модернізатором, що проповідує європейські культурні цінності, інші ж закидають йому причетність до ісламського фундаменталізму (той-таки Б. Тібі про це заявляє у своїй статті [14, с. 158]).

Бассам Тібі виокремив наступні особливості євроісламу: світський характер, культурна модернізація й нова інтерпретація толерантності, що виходить за рамки традиційного ісламського розуміння і обмеження «людьми Писання» (*ахль аль-кітаб*) [15, с. 37–38]. Саме таким чином визначений євроіслам «допускає прийняття мусульманами форм громадянського суспільства, що у майбутньому може призвести до створення освіченої, неупередженої ісламської ідентичності, сумісної з європейською громадянською культурою» [15, с. 38].

Б. Тібі в основному критикує теоретичні концепції Т. Рамадана і пропонує принципово відмінні погляди. За дослідником, іслам у Європі ще не пристосований до локальних умов

чи європейських традицій. На відміну від африканських чи азійських мусульман, мусульмани у європейських державах не є корінним населенням. «Саме тому не лише іслам є чужим для Європи, а й його послідовники» [14, с. 167].

Б. Тібі підійшов до проблеми інтеграції мусульман у європейське співтовариство з позицій правознавства. Науковець переконаний, що необхідно виявити загальнолюдські цінності у європейській і мусульманській культурах й узгодити їх із джерелами мусульманського права. Він закликає перейняти базові цінності ліберально-демократичного політичного і суспільного устрою європейських країн без жодних умов, оскільки традиції і норми звичаєвого ісламу безнадійно застаріли.

Б. Тібі критикує політику мультикультуралізму, означаючи її як «тупикову». Однак багато мусульман сприймають її доволі позитивно, оскільки вона дозволяє їм жити за законами шаріату, а це, за дослідником, складає правову основу для апартеїду. Вчений наголошує, що не можна прирівнювати мультикультуралізм до плюралізму, оскільки він ще більше розмежує громади [14, с. 168]. У цьому контексті Ю. Подаєнко пише, що «суттєвим недоліком політики мультикультуралізму яку обрали, наприклад, Німеччина, Франція та Великобританія є фактор ненавмисної, але фактично реальної практики сегрегації різних культурних спільнот. Саме це провокує та створює штучні межі між громадами» [5, с. 76].

Європеїзація, за Б. Тібі, «є способом досягнення культурного синтезу» через сприйняття та адаптування європейських цінностей іншими культурами/релігіями. Вчений наголошує, що в цьому випадку не йдеться про їх цілковиту асиміляцію, а про адаптацію до європейських реалій: «Як і будь-яка інша цивілізація, Європа має право на збереження своєї цивілізаційної ідентичності. Оскільки ідея об'єднаної Європи полягає в її інклюзивності, слід брати до уваги ідентичність іммігрантів, водночас вимагаючи від них певного пристосування» [16, с. 15].

Багато дослідників критикують концепції Т. Рамадана і Б. Тібі за їх штучність і певну відірваність від реалій. Науковцям закидають, що вони не володіють достатнім авторитетом у мусульманському середовищі Європи, аби реально зрушити процес європеїзації мусульман з мертвої точки [6].

Проблема формування європейського ісламу безсумнівно пов'язана насамперед зі складністю реформування ісламу як такого. Відсутність авторитетної інституційної структури і організованої ієрархії духовенства, яке могло би закріпити зміни теологічного та релігійно-правового характеру на догматичному рівні значно утруднює процес модернізації ісламу загалом і його європеїзації зокрема. Вагомого значення у цьому плані набуває активне залучення авторитетних мусульманських духовних лідерів і мислителів до пропагування модернізаторських ідей через оновлене трактування релігійних приписів. Однак важливо, щоб ці лідери вже були визнаними у середовищі мусульман, а не пропонувалися чи насаджувалися керівництвом європейських держав. Так, Ю. Кочубей називає шейха Юсуфа аль-Карадаві, єгиптянина за походженням, який проживає в Катарі. Ще 1997 року він заснував Європейську раду фетв і досліджень, що здобула певний авторитет у середовищі мусульман на Заході [4]. Варто згадати також відомого турецького релігійного і громадського діяча Фетхуллага Гюлена, що пропагує екуменізм, толерантність і міжрелігійний діалог через мережу релігійно-освітніх закладів, що діють по всьому світові. Угрупування Гюлена практикує дискурс у мусульманському соціумі Європи й виступає як інститут громадянського суспільства.

У цьому контексті особливої уваги заслуговують погляди М. А. Паркер, яка на основі інтерпретації теоретичних концепцій Б. Тібі щодо інтеграції мусульман пропонує враху-

вати постійну і послідовну взаємодію груп інтересів, яку складають представники мусульманської еліти, з урядовими установами та чиновниками ЄС, що має неабияке значення у процесі формування євроісламської ідентичності. Саме у такий спосіб, за дослідницею, відбувається соціалізація або європеїзація мусульманських громад, оскільки мусульманські еліти є задіяними до європейської політичної культури через лобіювання інтересів мусульман у європейському суспільстві. Така європеїзація наповнює ідентичність, культивовану мусульманами Європи, новими «європейськими ідеями», що робить можливим створення євроісламської ідентичності [10].

Безсумнівно, важливу роль у такому процесі відіграють мусульманські угруповання і організації, однак далеко не всі з них мають поміркований характер. Цікавим прикладом цього можуть слугувати численні турецькі транснаціональні організації, що активно діють у країнах Європи. Американський дослідник турецького походження Ахмет Юклеєн наголошує, що «турецькі мусульмани в Європі формують іслам не в монолітній чи однорідній формі, як пропонує саме поняття європейський іслам, а у різний спосіб: через політичний ісламізм, суфізм, громадянський іслам і радикальний фундаменталізм» [18, с. 308]. Дослідник наполягає, що саме турецькі транснаціональні мусульманські рухи сприяли інституційному оформленню конкуруючих форм ісламу у суспільному середовищі Європи, відіграючи роль посередника. Вони не переносять релігійний екстремізм із країн походження, хоч і не завжди відповідають європейським ліберальним цінностям. Вони радше відіграють посередницьку роль, служать переговорним форумом між мусульманськими громадами щодо їх соціальних та релігійних потреб з одного боку і урядами приймаючих країн з питань державної політики щодо іммігрантів та мусульман з іншого [17]. Таким чином, турецькі мусульманські угруповання локалізували тлумачення ісламу для того, щоб реалізувати потреби та вимоги другого покоління виборців, демографічної групи з вищими соціальним, економічним і освітнім статусами, аніж покоління перших трудових мігрантів.

Водночас, у сучасних умовах глобалізації іслам відродився як транснаціональний чинник консолідації та зміцнення ідентичності мусульман. Європейські мусульмани продовжують захищати свої цінності і вимагають задоволення своїх прав, використовуючи як інструмент принципи західної демократії та конституційні норми держав, громадянами яких вони є. А це зрештою може призвести до ще більшого дистанціювання і відчуження, а іноді радикалізації суспільних настроїв, провокуючи тим самим зворотній до європеїзації процес – повернення до ісламізації чи реісламізації.

Результати дослідження можна підсумувати у наступних **висновках**:

1. Формування євроісламу і становлення євроісламської ідентичності можна вважати одними із основоположних чинників успішності інтегрування мусульман у європейські суспільства на сучасному етапі. Цей процес є надзвичайно складним та довготривалим і може відбутися лише природнім шляхом, а не через штучне нав'язування чи урядові директиви європейських держав, де мусульмани складають меншість.

2. Європейський іслам у далекій перспективі може оформитися як регіональна форма ісламу, що маючи у своїй основі фундаментальні ісламські принципи, є певним чином синтезом різних культурних традицій і практики (як європейської, так і держав походження мусульман). Однак це можливо лише як результат тривалого історичного розвитку і глибокої трансформації у поглядах мусульман та європейців.

3. Європеїзація мусульман-іммігрантів вже поступово відбувається, оскільки вони активно залучаються до роботи інститутів громадянського суспільства і взаємодіють як з урядовими організаціями держав проживання, так і з інституціями Європейського Союзу.

А це своєю чергою, призводить до поступової трансформації традиційного чи радикального світогляду на більш поміркований і ліберальний.

4. Якщо мусульмани-іммігранти виявлять готовність стати повноцінними і відданими громадянами європейських держав, а європейці демонструватимуть відкритість, що відповідає ідеї інклюзивності Європи, концепція євроісламу цілком реально могла би працювати на користь становлення євроісламської тотожності як органічної складової європейської ідентичності. Від успіху інтеграції мусульманського населення багато в чому залежить не тільки майбутнє Європейського Союзу і відносин європейських держав з мусульманськими, а й подальші перспективи процесів перетворення у країнах ісламського світу.

Список використаної літератури

1. Гусейнов Р. Евроислам – Возрождение Европы? [Электронный ресурс] / Ризван Гусейнов. – 22. 01. 2010. – Режим доступа: http://www.info-islam.ru/publ/obzory/obzory/evroislam_vozrozhdenie_evropy/6-1-0-10170.
2. Зінько С. Проблеми інтеграції мусульманських спільнот у Європі: досвід для України / Соломія Зінько // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 4 (9). – С. 229-240.
3. Королев Л. А., Королева А. А. «Неоджадидизм», «евроислам», «татарский ислам» в постсоветской России: к вопросу о терминах [Электронный ресурс] / Л. А. Королев, А. А. Королева. – Режим доступа: <http://credonew.ru/content/view/789/61/>.
4. Кочубей Ю. Ислам у Європі: вдома чи в гостях [Електронний ресурс] / Ю. Кочубей. – 22 січня 2010. – Режим доступа: <http://tyzhden.ua/Publication/992>.
5. Подаєнко Ю. Л., Новокшанова О. С. Исламський чинник як невирішене питання західноєвропейської політики мультикультуралізму / Ю. Л. Подаєнко, О. С. Новокшанова // Наукові праці. Політологія. – 2012. – Вип. 170. – Том 182. – С. 74-80.
6. Садыхова А. А. Евроислам: две концепции и перспективы / Арзу Ахмедовна Садыхова // Труды Санкт-Петербургского государственного университета культуры и искусств. – № 1. – Том 190. – 2010. – С. 19-26.
7. Хакимов Р. С. «Евроислам» в межцивилизационных отношениях [Электронный ресурс] / Рафаиль Сибгатович Хакимов // Независимая газета – Религия. – 1998. – 26 октября. – Режим доступа: http://1997-2011.tatarstan.ru/?DNSID=70da50df08eb16636c58095376289221&node_id=1558.
8. Чмеленко Ю. Мусульмани в Європі: проблеми вирішуються мирним шляхом [Електронний ресурс] / Юлія Чмеленко. – 03. 06. 2013. – Режим доступа: http://umma.ua/uk/article/article/Musulmani_v_%D0%84vrop%D1%96_problemi_vir%D1%96shuyut-sya_mirnim_shlyahom/18300.
9. Muslims in Europe: Integration Policies in Selected Countries [Electronic resource] // CRS Report for Congress. – 18 November, 2005. – Congressional Research Service. The Library of Congress. – Regime to access: <http://www.investigativeproject.org/documents/testimony/332.pdf>.
10. Parker M. A. Symbolic Politics and the Europeanization of Islam: The Role of Muslim Interest Groups in the European Union [Electronic resource] / Melissa Anne Parker // Islam: Portability and Exportability. – UCLA Center for Near Eastern Studies, 2007. – Regime to access: http://www.international.ucla.edu/cms/files/7_parker_european_union.pdf.
11. Political Islam, World Politics and Europe: Democratic Peace and Euro-Islam versus Global Jihad / Bassam Tibi. – Abingdon: Routledge, 2008. – 311 p.
12. Ramadan T. Western Muslims and the future of Islam / Tariq Ramadan. – Oxford; New York : Oxford University Press, 2004. – 272 p.

13. Study about the rise of fundamentalism among European Muslims [Electronic resource]. – December 11, 2013. – Regime to access: <http://www.euro-islam.info/2013/12/16/study-rise-fundamentalism-among-european-muslims/>.
14. Tibi B. Euro-Islam: An Alternative to Islamization and Ethnicity of Fear / Bassam Tibi // The Other Muslims: Moderate and Secular / edited by Zeyno Baran. – New York : Palgrave Macmillan, 2010. – P. 157-174.
15. Tibi B. Muslim Migrants in Europe: Between Euro-Islam and Ghettoization / Bassam Tibi // Muslim Europe or Euro-Islam: Politics, Culture, and Citizenship in the Age of Globalization / Ed. by Nezar AlSayyad and Manuel Castells. – Lanham, MD : Lexington Books, 2002. – 312 p.
16. Tibi B. Euro-islam jako europejski most między cywilizacjami. Europeizacja islamu / Bassam Tibi // Islam i obywatelskość w Europie. Praca zbiorowa pod redakcją K. Górak-Sosnowskiej, P. Kubickiego, K. Pędziwiatra. – Warszawa : Dom Wydawniczy ELIPSA, 2006. – S. 14-19.
17. Yukleyen A. Compatibility of «Islam» and «Europe»: Turkey's EU accession. [Electronic resource] / Ahmet Yukleyen // Insight Turkey. – 2009.– Vol. 11. – No. 1. – P. 115-131. – Regime to access: <http://www.wilsoncenter.org/event/localizing-islam-europe-turkish-islamic-communities-germany-and-the-netherlands>.
18. Yukleyen A. Localizing Islam in Europe: Religious Activism among Turkish Islamic Organizations in the Netherlands / A. Yukleyen // Journal of Muslim Minority Affairs. – September, 2009. – Vol. 29. – No. 3. – P. 291-309.

FORMATION PECULIARITIES OF THE «EUROPEAN ISLAM» CONCEPT

Shalenna N. M.

Ph. D in Political Science, Associate Professor of the Department of International Relations and Diplomatic Service of Ivan Franko National University of Lviv.

Abstract. *The growth of Muslim communities in the European Union and lasting discourse on the integration process deepening determine the importance to research the problems of Muslims' adaptation to the conditions and realities of European societies' development and to study the possibilities of Islam's compatibility with the European values.*

The article is dedicated to the cultural, religious and political aspects of Muslim immigrants' integration into the European societies. Muslim communities are often regarded as the cause of social and political tension in the EU member-states as they are unable or unwilling to perceive and adapt the European values and norms. These communities are far from being homogeneous, due to the different countries of origin, as well as differences of socio-economic background. It is also important to take into account the specifics of various government programs and models of interaction with Muslims existing in different European countries.

The article presents a comprehensive analysis of the impact of global and regional factors on the formation of European Islam defined as a liberalized form of Islam that has come to perceive European values. The characteristics of Euro-Islam are investigated. It is determined that due to the growing influence of the Islamic factor on the global level the formation of Euro-Islam is extremely important as such form of Islam is compatible with the general postulates and values of the European integration. Euro-Islam also fits into the overall logic of the European identity formation. However the prospects for practical implementation of the Euro-Islam concept remain to be a subject for the debate. The ability of Muslims to Europeanization often depends on their age (generation), educational level and social status, but also can cause the growth of conflicts within the Muslim community, because along with the process of Islam modernization, the trends towards radicalization of attitudes and actions of European Muslims are also obvious.

Key words: *Islam, Islamic factor, Europeanization, Euro-Islam, multiculturalism, ethnic minorities, European states, European integration, European values, European identity, Islamic values, Muslim communities, Islamic identity.*

Referances

1. Gusyeynov R. Yevroislam – Vozrozhdeniye Yevropy? [Electronic resource] / Rizvan Husyeynov. – 22. 01. 2010. – Regime to access: http://www.info-islam.ru/publ/obzory/obzory/evroislam_vozrozhdenie_evropy/6-1-0-10170.
2. Zin'ko S. Problemy intehratsiyi musulmanskykh spilnot u Yevropi: dosvid dlya Ukrayiny / Solomiya Zin'ko // Stratehichni priorityty. – 2008. – № 4 (9). – S. 229-240.
3. Korolyov L. A., Korolyova A. A. «Neodzhadidizm», «yevroislam», «tatarskiy islam» v postsovyetskoy Rossiyi: k voprosu o terminakh [Electronic resource] / L. A. Korolyov, A. A. Korolyova. – Regime to access : <http://cre-donew.ru/content/view/789/61/>.
4. Kochubey Yu. Islam u Yevropi: vdoma chy v hostyakh [Electronic resource] / Yu. Kochubey. – 22 sichnya 2010. – Regime to access : <http://tyzhden.ua/Publication/992>.
5. Podayenko Yu. L., Novokshanova O. S. Islamskyi chynnyk yak nevyrishene pytannya zakhindoyevropeyskoyi polityky multykulturalizmu / Yu. L. Podayenko, O. S. Novokshanova // Naukovi pratsi. Politolohiya. – 2012. – Vyp. 170. – Tom 182. – S. 74-80.
6. Sadykhova A. A. Yevroislam: dve kontseptsii i perspektivy / Arzu Akhmedovna Sadykhova // Trudy Sankt-Peterburgskogo gosudarsvennogo universiteta kultury i iskvstv. – № 1. – Tom 190. – 2010. – S. 19-26.
7. Khakimov R. S. «Yevroislam» v mezhtsvivilizatsionnykh otnosheniyakh [Electronic resource] / Rafail' Sibganovich Khakimov // Nezavisimaya gazeta – Religiya. – 1998. – 26 oktyabrya. – Regime to access: http://1997-2011.tatarstan.ru/?DNSID=70da50df08eb16636c58095376289221&node_id=1558.
8. Chmelenko Yu. Musilmany v Yevropi: problemy vyrishuyutsya myrnym shlyakhom [Electronic resource] / Yuliya Chmelenko. – 03. 06. 2013. – Regime to access: http://umma.ua/uk/article/article/Musulmani_v_%D0%84vrop%D1%96_problemi_vir%D1%96shuyutsya_mirnym_shlyahom/18300.
9. Muslims in Europe: Integration Policies in Selected Countries [Electronic resource] // CRS Report for Congress. – 18 November, 2005. – Congressional Research Service. The Library of Congress. – Regime to access: <http://www.investigativeproject.org/documents/testimony/332.pdf>.
10. Parker M. A. Symbolic Politics and the Europeanization of Islam: The Role of Muslim Interest Groups in the European Union [Electronic resource] / Melissa Anne Parker // Islam: Portability and Exportability. – UCLA Center for Near Eastern Studies, 2007. – Regime to access: http://www.international.ucla.edu/cms/files/7_parker_european_union.pdf.
11. Political Islam, World Politics and Europe: Democratic Peace and Euro-Islam versus Global Jihad / Bassam Tibi. – Abingdon: Routledge, 2008. – 311 p.
12. Ramadan T. Western Muslims and the future of Islam / Tariq Ramadan. – Oxford; New York : Oxford University Press, 2004. – 272 p.
13. Study about the rise of fundamentalism among European Muslims [Electronic resource]. – December 11, 2013. – Regime to access: <http://www.euro-islam.info/2013/12/16/study-rise-fundamentalism-among-european-muslims/>.
14. Tibi B. Euro-Islam: An Alternative to Islamization and Ethnicity of Fear / Bassam Tibi // The Other Muslims: Moderate and Secular / edited by Zeyno Baran. – New York: Palgrave Macmillan, 2010. – P. 157-174.
15. Tibi B. Muslim Migrants in Europe: Between Euro-Islam and Ghettoization / Bassam Tibi // Muslim Europe or Euro-Islam: Politics, Culture, and Citizenship in the Age of Globalization / Ed. by Nezar AlSayyad and Manuel Castells. – Lanham, MD: Lexington Books, 2002.
16. Tibi B. Euro-islam jako europejski most między cywilizacjami. Europeizacja islamu / Bassam Tibi // Islam i obywatelskość w Europie. Praca zbiorowa pod redakcją K. Górak-Sosnowskiej, P. Kubickiego, K. Pędziwiatra. – Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA, 2006. – S. 14-19.
17. Yukleyen A. Compatibility of «Islam» and «Europe»: Turkey's EU accession. [Electronic resource] / Ahmet Yukleyen // Insight Turkey. – 2009.– Vol. 11. – No. 1. – P. 115-131. – Regime to access: <http://www.wilson-center.org/event/localizing-islam-europe-turkish-islamic-communities-germany-and-the-netherlands>.
18. Yukleyen A. Localizing Islam in Europe: Religious Activism among Turkish Islamic Organizations in the Netherlands / A. Yukleyen // Journal of Muslim Minority Affairs. – September, 2009. – Vol. 29. – No. 3. – P. 291-309.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КОНЦЕПЦИИ «ЕВРОПЕЙСКОГО ИСЛАМА»

Шаленная Н. Н.

Кандидат политических наук, доцент кафедры международных отношений и дипломатической службы Львовского национального университета имени Ивана Франко.

Аннотация. *Рост мусульманских общин в странах Европейского Союза и длительный дискурс по углублению интеграционных процессов обусловили особую актуальность исследования проблем приспособления мусульман к реалиям развития европейских обществ и изучения возможности совмещения ислама с европейскими ценностями.*

Данная статья посвящена рассмотрению культурно-религиозных и политических аспектов интеграции мусульманских мигрантов в европейские общества. Выявлено, что именно мусульманские общины являются часто причиной общественно-политической дестабилизации в государствах-членах ЕС, с учетом их неготовности или нежелания воспринимать и адаптировать европейские ценности и нормы. Такие сообщества далеко неоднородными, что связано с разными странами происхождения их членов, а также обусловлено факторами социально-экономического характера. Важно также учесть специфику функционирования различных правительственных моделей и программ взаимодействия с мусульманами в различных европейских государствах.

В статье представлен комплексный анализ влияния глобальных и региональных факторов на формирование европейского ислама. Изучены особенности евроислама, что определяется как форма либерализованного ислама, который в некоторой степени воспринимает европейские ценности. Установлено, что в условиях роста влияния исламского фактора формирования евроислама является чрезвычайно важным, поскольку именно такая форма исламского вероисповедания соответствует общим постулатам и ценностям европейской интеграции, а также вполне «вписывается» в общую логику становления и укрепления европейской идентичности. Однако, насколько реальны перспективы практического воплощения концепта евроислама, остается предметом дискуссии. Способность мусульман к европеизации часто зависит от их возраста (поколения), уровня образованности и социального статуса, но в то же время может вызвать рост конфликтности внутри мусульманских сообществ, поскольку наряду с процессами модернизации ислама, очевидны и тенденции к радикализации настроений и действий европейских мусульман.

Ключевые слова: *ислам, исламский фактор, европеизация, евроислам, мультикультурализм, этнические меньшинства, европейские страны, европейская интеграция, европейские ценности, европейская идентичность, исламские ценности, мусульманские общины, исламская идентичность.*